

www.e-rara.ch

Lucae Paeti ... de mensuris, et ponderibus Romanis, et Graecis

Paetus, Lucas

Venetiis, 1573

ETH-Bibliothek Zürich

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-13037>

Lucae Paeti iuriscons. liber quartus. De liquidorum aridorumq. mensuris, quibus hodie Romae utimur, deq. earum pondere.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

L V C A E P A E T I
I V R I S C O N S.
L I B E R Q V A R T V S.

De liquidorum aridorumq. mensuris, quibus hodie Romae utimur, deq. earum pondere.

VNC de ijs liquidorum aridorumq. mēsuris, quibus hodie Romae utimur, dicēdum est, & primo de ijs, quibus liquida metimur, quae & ipsae bipartitae sunt. Aliae enim olei sunt, aliae uini, aceti, ceterorumq. liquidorum, qui mensura tractantur: licet unum idemq. nomē tam olei quā uini mensuris commune sit, barbarasq. uoces barbare me proferre profiteor, ne, dū eas latinitate donare studeo, rem per se obscurā obscuriorē efficiam. Primū igitur locum in uini mensuris tribuo Bocali, seu baucali: de quibus e nostris meminit Catellianus Cotta in memorialibus uerbo Supellectili legata: quae mensura me puero Pettitus appellabatur, & ita in marmoribus, ubi haec mensura cum ceteris in Conseruatorum Capitolinis aedibus in publico est exposita, inscripta est. Hic petittus diuiditur in duos semipetittos, quos alij medios absolute, alij medios petittos, seu media bocalia appellāt: atq. hic dimidius petittus rursus in duas partes, quas foliettas appellant, diuiditur: nec alia infra foliettam, seu minor folietta mensura reperitur: licet nō semel tentauerim, eam quoq. ut pauperibus cōsuleretur, diuidi oportere: quod forsitan fiet. Supra petittū est cōgius, ita in marmoribus, de quibus supra, appellatur, constans ex petittis octo: cuius semicongius, constans ex petittis quattuor, cōgitella a nostris municipalibus iuribus, quasi paruus congius, appellatur. Supra congium est Barilis, cōstans ex congijs quattuor, congiteillis autē octo, petittis uero duobus & triginta. Supra Barilem, est salma, ita a nostris municipalibus iurib? appellata: quae si uini sit, taxatur congiteillarum quattuor & uiginti; si musti, sex & uiginti, illis duobus additis propter defaecationē, ut
arbitror,

arbitror, & id quod in deferbuendo amittitur. quam congitellam ita, id est petittorum quattuor, intelligendam esse, alibi declaravi, cum ex diminuto congij nomine, tum etiam, quia, si aliter, id est de congio intelligeretur, salma illa constaret ex barilibus sex, onus nō unius, sed duorum ualidorum equorum: & ita usu receptum est. Est etiam supra Barilem Caballus siue Caballata, uulgo aestimatus musti barilium quattuor; de qua auctoritatem aliam, quam uulgi opinionem, non habeo. Postremo est illa, quā appellant Bottem, constans ex barilibus octo. quarum mensurarum hic finis, qui culleo: de quibus singulatim differendum censeo: ut exinde cum antiquis cum Graecis tum Latinis collatio fieri posset.

Folietta (ut a minori incipiamus) uino puro, non crasso, non nigro, nō cocto, aut aqua pura plena, pendet uncias sexdecim, earū scilicet, quibus hodie Romae utimur. cum autē singulae nostri tēporis unciae, scripulo uno & granis quattuor singulis antiquis unciis maiores sint, ut supra primo libro dictū & deductū est: efficitur, ut haec folietta, uino puro aut aqua pura plena, pendeat antiquas uncias sexdecim, drachmas sex, grana sexdecim. quo fit, ut si folietta cum sextario Romano cōferatur, ab eo longe differre cognoscatur. ille enim, ut iam demonstrari, pēdet ex his antiquis unciis uiginti: si uero cum Atticorū sextario, seu duabus Atticis cotylis conferatur, cum sextarius ille Atticus, aqua aut uino plenus, citra cōtrouersia pendeat uncias sexdecim, drachmas quinque, & scripulum unum, prope est ut conueniāt. intersunt enim scripula duo, grana sexdecim, quibus sextarius Atticus folietta minor est, antiqui ponderis ratione habita. Cur autem folietta haec potius ad Atticum sextarium, quam ad Romanū accedat, eadem ratione factum crediderim, qua primo libro arbitratus sum, pede relicto, spithamae, seu spannae, usum in Italiā prorepisse. nam cū Imperiū in Byzantium a Cōstantino translatum fuisset, Graeciq. Italia potirentur, Romaq. insequentibus deinceps temporibus a Graecis rectoribus gubernaretur, in tanta rerum calamitate suas Graeci mensuras, & uoces introducere conati sunt. quod eo facilius adducor ut credam, quod in nostris municipalibus iuribus, quae ab hinc annis trecentis uigebant, lib. 3. c. 106. haec legantur. Omnes mensurae tam rublitarum, quam congitellarum, uini & olei, quarteronum & metretorum, sigillo senatus signētur. constat autem ex ijs, quae dicta sunt, metretem, Graecam mensuram fuisse.

etsi de ea Columella bis aut ter meminerit .

Medius, siue dimidius petittus, constat ex foliētis duabus. pendet autem, uino puro & aqua pura plenus, secundum supputationem praedictam, uncias duas & triginta, nostri temporis, hoc est libras duas, & bessē; ex antiquis uero, uncias tres & triginta, drachmas quattuor, scripulum unum, grana octo.

Petittus, qui & hodie bocalis dicitur, constat foliētis quattuor, pendet, uino puro aut pura aqua plenus, uncias quattuor & sexaginta, siue libras quinq. & trientem, ex antiquis uero uncias septem & sexaginta, scripula duo, grana sexdecim.

Congitella, quae est semicongius, constans ex petittis quattuor, pendet uino aut aqua plena, nostri temporis libram unam & uiginti, ac trientem librae, id est uncias ducentas quinquaginta sex, antiquarum uero libras duas & uiginti, drachmas tres, scripulum unū, grana sexdecim, hoc est uncias ducentas octuaginta quattuor, drachmas tres, scripulum unum, grana sexdecim. & huius duplū est congius: cuius mensura in Capitolio, Vini congius, est inscripta.

Barilis, quem idem Catellianus in uerbo Vinitor, Romanorū, id est nostri tēporis mensurā esse asseruit, cōstat, ut dixi, ex congiis quattuor, cōgitellis uero octo, petittis autē duob⁹ & triginta. uino puro aut aqua pura plenus, pēdet nostri tēporis libras centū septuaginta, & librae bessē, antiquarū uero libras centum septuaginta octo, uncias undecim, drachmas quinq., scripula duo, grana octo.

Botte, quae Doliū latine passim uertitur, & recte; licet antiquis Romanis dolia alterius materiei & formae essent, nempe ex opere figulino, ut alibi dixi, & subiectū in calce operis schema ostendit, & Plinius demōstrat lib. 14. c. 21. & lib. 35. c. 12. & Columella lib. 12. c. 18. & Iabole. Iurisc. l. dolia de fundo instructo, qui etiam de plūbeis meminit: constat, inquam, hoc dolium ex barilibus octo: etsi uasa ipsa maioris sint capacitatis: nam & trecentorū barilium non longe ab urbe uidi, & plurium esse audiui: haec autē nostri tēporis dolia ex castanea materia fabricātur, circulisq. etiā castaneis, & columnis, seu etiā ex orno factis, quin etiam maiora ferreis quoq. cinguntur. qui quidē ligneorum doliorum usus, etsi Plinij tēporibus adhuc Romanis nō esset, tamen in locis circa alpes existentibus in usu erant, ut Plinius ipse testatur lib. 14. c. 21. sic dicens. Magna est collecto iam uino differētia in cella. circa alpes ligneis uasis condunt, circulisq. cingunt, atque etiā hieme gelida ignibus rigorem

rigorē arcent. Haec ille. Quem usum in Sicilia quoq. fuisse, colligi licet ex eodem Plinio lib. 8. c. 6. dum de elephantorum in Italiam transfretatione sic scripsit: Centum quadraginta fuere transfrecti ratibus, quas doliorum confertis ordinibus imposuerant. Quo in loco de fictilibus dolijs intelligi non potest, cum illa tum propter materiei ponderositatem & grauitatem, tum etiā propter oris patientiam, potius ipsa auxilium ad transfretandum recipere, quā alteri dare sint apta. quod de ligneis secus esse uidemus: cum illorū ope, si plena demergantur, & pondera alligentur, dein fistulis tractoriis per os exiniantur, etiā magna pōdera ex profundo erui & attolli posse cōpertum sit. ratibus enim ad trāsportandum maiora onera, quae humidum non timerent, usi sunt antiqui, quas extrabium confertis ordinibus, ut & nos hodie (qui eas Romae Trabatas dicimus, Tridentini & Veneti Zattas appellant) sine carinis & puppibus constituebant, ut Lucanus lib. 4. paullo post recitandus declarat. quibus ratibus ad maiora onera sustinenda uacuum doliorum seu cuparum ordines supponebant, ut in dictorum elephantorum transfretatione factum fuisse Plinius refert. & ita intelligendum puto Lucani carmen illud:

Namq. ratem uacuae sustentant undiq. cupae.

Non, ut alij sensere, quos Catellianus Cotta secutus est, putans inde colligi cupis naues sustinere, cum illarum carinae aut latera refarciuntur, cum non solum Lucanus id nō senserit, sed etiam usus aliter fieri demonstrat: siquidem naues ad farciendum aut subducuntur, iuxta illud Virgilij primo Aen.

Vrbem quam statuo, uestra est: subducite naues:

Aut, malo incotiguā alteram nauem aut proximum litus alligato, in latus inclinatur, ita ut latus alterum aquam cōtingat, alterum refarciendum caelum spectet. quod & in nauibus & triremibus factum fuisse saepe uidi. Lucanus igitur eo in loco proprie de rate, & non improprie ratem pro nauis, ut quandoq. facere consueuerunt poetae, intellexit, ut illius uerba aperte demonstrant, quae etiam modum ratis fabricādae bellissime explicant. Sunt aut haec.

Vt primum aduersae socios in litore terrae,
Et Basilum uidere ducem, noua furta per aequor
Exquisita fugae. neque enim de more carinas
Extendunt, puppesq. leuant, sed firma gerendis
Molibus in solido contexunt robora ductu.

Namque

Namque ratem uacuae sustentant undiq. cupae .

Quarum porrectis series constricta catenis

Ordinibus geminis obliquas excipit alnos :

Nec gerit expositum telis in fronte patenti

Remigium , sed, quod trabibus circumdedit aequor,

Hoc ferit, & taciti praebet miracula cursus ,

Quod neq. uela ferat, nec apertas uerberet undas .

Quas quidem rates ex scirpo pro pueris nare discentibus fieri consueuisse, testatur Plautus in Aulul. sce. 4. actu 1. his uerbis

Quasi pueris , qui nare discunt, scirpea inducitur ratis,

Qui laborent minus, facilius ut nent, & moueant manus .

Vsus autē ligneorum doliorū hodie apud omnes Italos pertransiuit, sublatis in totum testaceis, cum sua picādi difficultate, & transportandi periculo, & quod omnium maximum uidetur, cum pene illa incredibile molestia hauriēdi uinum per ipsorum uasorum ora, tam in diffundendo, idest de uno in aliud uas transportādo, ut docet Iurifconf. Proculus l. uinum, de tritico legato, & Columella lib. 12. a. c. 18. usq. ad 30. quam in depromendo & degustando, ut praedicti auctores, & Plinius lib. 14. c. 14. demonstrant: de quo & Terentius in Heautent .

Releui, dolia omnia, oēs serias. De qua re alibi. Ista igitur nostradolia, ut ad ea redeamus, ex communi usu octo barilium cum in uenditionibus, tum in stipulationibus ceterisq. commercijs esse intelliguntur, nisi certū corpus, de quo intelligatur, demonstratum sit . Pendent autem, si, ut dixi octo barilium sint, uino puro aut aqua pura plena, nostri téporis libras mille trecentas sexaginta quinq., uncias quattuor, ex antiquis libras mille quadringentas triginta unam, uncias nouē, drachmas tres, grana xvj. Cum igitur culleus pēdeat ex antiquis libras mille sexcentas, apparet bariles nouem (cuius ferme sunt mēsurae dolia ista cōmunia, quae Neapoli praesertim conficiuntur) cum antiquo culleo in capacitate cōcurrere. nouem enim bariles pendent ex antiquo pōdere libras mille sexcentas decem, uncias nouē, & drachmas quattuor, ita ut ad cullei pondus supersint librae decem, unciae nouem, & unciae semis. Si quis igitur ex nouem barilibus petittum unum & semis demeret, culleum, modicarum unciarum discrimine intercedēte, coaequaret. Supputationes huiuscemodi laboriosae potius sunt, quā ingeniosae. quem laborē cum rerum antiquarum scriptores uitauerint,

in maximas nos tenebras coniecerunt. praesertim cum Graecas mensuras & monetas in Latinas & ex cōtrario uerterent, quia nō, quibus & quantū conuenirent, & in quo discreparent, exacte supputare curauerunt, sed ad proximā, seu similem recurrentes, duas cotylas pro sextario, tres urnas pro metreta, & similia uertētes, hisce rebus tenebras, ut dixi, effuderunt, laboremq. posteris etiā doctissimis reliquerunt, cum tamen, ut supra demonstratum est, eae mensurae inter se non parū differant, quarū quo maior numerus auctus fuit, eo maius discrimen exortum est. sic & drachmā pro denario, cum denarius in moneta consideratus non unius ponderis perpetuo fuerit, ut sequenti libro demonstrabo. Quae ideo dixisse uolui, ne studiosi circa praedicta, quae plurima sunt, diutius haesitent: ut a iunioribus quoque optime traditum & declaratum est.

De olei nostri temporis mensuris.

EQUIVR, ut de olei mensuris dicamus: quae, ut praedixi, forma & nomine eadem sunt cū uini mensuris. utriusq. enim uini & olei est cōgius, & cōgitella: utriusque dicitur petittus, siue bocalis: utriusq. medius, & folietta: capacitate tñ differunt, etsi in pondere conueniant, ut infra ex utriusq. collatione apparebit: quod non nihil conferre arbitror ad eam, quā supra feci, coniecturā, cum dixi olei mensurā antiquis a uini mensura capacitate fuisse diuersam, in pondere parem, Galenum & Dioscoridem ad concordiam redigendo. Sunt autē olei mensurae hae, Congius, constans ex petittis, siue bocalibus octo: cuius mensura cum sua ista, Congius olei, in inscriptione, in Capitolino palatio cum aliis conseruatur. Item Congitella, constans ex petittis quattuor, diminutione, ut arbitror, a congio, sicut a rublo rublitella appellata. Item Petittus olei, cuius pariter mensura cum inscriptione, ubi supra, seruatur. Item dimidius petittus. Item Folietta, & folietae dimidium, & quarta. qui medius, & petittus ex figulino opere cōstant, congius & congitella ex aere, reliquae minores stamneae, ponderis autem infradicendi.

Petittus olei, oleo puro plenus, qui oliuarum fit, de quo semper intellexi, & defaecatus, pendet uncias nostri temporis quattuor, & sexaginta, drachmas septem, scripulum unū, antiquarū, de quibus supra, uncias octo & sexaginta, scripulū unum, gra. 15. $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ Aquae purae autem nostri temporis duas & septuaginta, drachmas septē.

Ex

Ex collatione igitur ponderis petitti olei, oleo pleni, & uini uino pleni, constat, ipsas mensuras in pondere concurrere, drachmis septem, & scripulo uno intercedentibus: quod discrimen in mole unciarum quattuor & sexaginta, uix sensibile est: ut iam uel ex omni minima indiligentia publicanorum, qui hodie eas mensuras ex aere fabricatas custodiunt, quo uendentium mensuras aequent, & signent, euenire posse, facile admitti posset.

Medius, siue dimidius olei petittus, oleo plenus, pendet nostri temporis uncias duas, & triginta, drachmas tres, scripula duo, antiquarum uncias quattuor triginta, gra. 19. $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$ aqua pura aut uino, si his liquoribus impleretur, nostri temporis uncias sex & triginta, drachmas tres, scripulum unum, gra. 12.

Folietta olei, quae pars quarta est petitti, pendet oleo plena nostri temporis uncias sexdecim, drach. 1. scrip. 2. gra. 12. antiquarum uncias decem, & septem, gra. 9. $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{2}$ aqua aut uino plena, si eo impleretur, nostri temporis uncias duodeuiginti. Discrimen igitur ponderis mensurae uini ab oleo in folietta, est drachmae unius, scripulorum duorum, & granorum duodecim. Pondera autem semifoliettae, & aliarum minutarum mensurarum, quilibet paruo negotio supputare poterit.

Congitella olei, quae congi est dimidia, capit oleo plena uncias nostri temporis ducentas quinquaginta nouem, drach. 5. scrip. 1. hoc est libras unam & uiginti, uncias septem, drach. 5. scrip. unum, antiquarum uncias ducentas septuaginta duas, drach. 3. scrip. unum, gra. 22. $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ aqua pura, aut uino, si ijs impleretur, nostri temporis uncias 288. Cuius duplum est congius, constans ex petittis octo, ut praedixi. Et hic finis olei mensuris, quibus Romae utimur. nam utres, quibus oleum transfertur, incertae capacitatis sunt, licet cum congitellis decem plus minus in mensura concurrant.

De aridorum, quibus Romae utimur, mensuris.

RIDORVM nostri temporis mensurae sunt, Rublū, Rublitella, quae rubli est semis, Quarta, quae rubli est pars quarta, Scortium, Scmiscortium, Quartucium, & Semi-quartucium, quae se inuicem habent, ut infra.

Rublum in mensura aridorum consideratum, est mensura potius intellectu percepta, quam quod per se appareat, propter illius magnitudinem, quae manibus a metientibus facile tractari non posset: quod tamen ex duabus apparentibus rublitellis constituitur: quarum
rubli-

rublitarum tam frumenti, ordei, aliarumq. frugum, quam etiam calcis & salis, quae inter se differunt, schemata, & mensurae, marmoribus insculptae, in palatio Capitolino, ut reliquae, conseruantur. Hoc autem rublum, frumenti scilicet & frugum, constat ex rublitis, ut dixi, duabus, quartis quattuor, scortis uero uiginti, aut duobus & uiginti, iuxta mensurarum qualitatem, hoc modo. Rublita aut quarta, quarum oblonga est forma, palis leuiter frumento impletur fere ad summum, mensuraq. ipsa ter ab utroque capite extollitur, & humi percutitur, ut frumentum calcetur, dein iterum impletur, regulaq. ducta, quod supra mensuram est, quoad fieri potest, raditur, & super excedens excluditur. & haec mensura scortiorum est uiginti, appellaturq. Campi Florae mensura, quia in eo foro aduectum maxime ab aduenis frumentum populo uenditur, in quo ut plurimum non rublitis, sed quartis frumentum admetiuntur. in horreis uero, ac inter mercatores & furnarios (nam furnarij in eo foro, ut pauperibus consultum sit, emere prohibentur) frumentum rublita alio modo mensuratur. palae namq. lignae admodum patulae, frumento plenae, in altum a baiulis, quantum fieri potest, subleuantur, ac derepente certo etiam ictu subducuntur, ut frumentum ex alto cadens ictu in rublita calcetur, idque a duobus altrinsecus fit. quam mensuram Palam battutam (quasi percussam dixeris) appellant. quo more scortia crescunt, ut sint uiginti duo, aut etiam plura, prout regula radula propius ad rublita fauces admouetur, uel extollitur, quod pro frumenti caritate aut uilitate diligentius aut negligentius animaduertitur: siquidem in caritate auarius radula siue radius ducitur, ut minus, quam fieri potest, uenditori concedatur. Cuius autem ponderis sit frumenti rublum, uix est ut statui possit: cum ex diuersis annorum qualitatibus pondus uariet: in communi tamen mensura (quam palae battutae appellari dixi) librarum pondo sexcentarum esse statuitur. quod tamen perpetuum non est. nam, dum haec scriberem, etsi frumentum non ultra sexuplum reddidisset, quia tamen rubiginis calamitate hoc anno caruimus, pondo sexcentarum septuaginta librarum, etiam ducta regula radula, quoad fieri posset, pro maiori parte frumenti rublum appensum existit, & tamen tribus ab hinc praeteritis annis, quia rubigo infesta fuit, uix frumenti rublum inuentum fuit, quod quingentarum uiginti librarum pondus aequaret: ut liquido uerum esse appareat, quod & antea dixi, mensurae frumenti

& frugum, certum pondus statui non posse. Rublum istud, & uini barilem, putauerunt quidā e nostris a mensuris, quibus interualla metimur, idest a palmo, ut a pede quadrantal, constitutos fuisse, asserentes rublū ex quadratis palmis quinq. & uiginti constitui, quia putauerunt cannam quadratam, quae mille palmorum est, rublis quadraginta repleri: qua ratione palmi quinq. & uiginti quadrati rublum constituerent. sed ex fide dignorum relatu, qui hoc diligenter examinarūt, canna quadrata quinq. & quadraginta rublorum eius mensurae, quae Campi Florae appellatur, capax est. qua ratione rublum ex palmis duobus & uiginti, & fere quarta parte alterius palmi, constare dignoscitur: ideoq. non uerisimiliter ex palmo fabricatum fuisse credi debet: cū, si ita factum esset, aliquo pari, aut saltem completo numero absque palmorum fragmentis fabricatum exstitisset. quod & de barili credendum est, nam constat, palmum unum, in cubicam figuram formatum, sex petittis seu bocalibus impleri: qua ratione ex palmis quadratis quinque, & palmi parte tertia, barilis constat: ideoq., non habita palmi ratione, sed congii, cum ex petittis duobus & triginta constitutum fuisse, credendum est. aliaq., unde rublum formatum fuerit, ratio quaerenda est. Memini me supra dixisse, rublum terrae mensurae catenae, rublum unum tritici purgati & cribrati, eius scilicet mensurae, quam palam battutam appellant, in mediocri terra & prima sementi exposcere. & alibi rublum terrae ex iugeris septem, & iugeri septunce, scripulis duobus, & semisse scripuli constitui. ut igitur scirem, spissius ne, an rarius hodie, quam Columellae temporibus, semen in agris iaciamus, calculum inire libuit, & exinde nostri temporis scortium cum antiquo sextario examinaui, inueniq. scortium sextariis quattuor & uiginti repleri: quo fieri cognoui, (ea ratione retenta, ut rublum seminis mensurae palae battutae ex scortiis duobus & uiginti constet) rublum tritici, quingentos uiginti octo sextarios capere, & sic modios, qui ex sextariis sexdecim singuli cōstant, tres & triginta. Cum autem asserat Columella lib. 1. c. 9. Iugerū agri mediocri terrae, in prima autumnali sementi, modios tritici quinq. exposcere, rublumq. terrae, ut praedixi, ex iugeris septem & semis & eo amplius constet, euenit ut, secundum Columellae rationem, modii septem & triginta & modii semis, & eo amplius tritici, in terrae rublo requirantur: & tamen his nostris tēporibus in rublo terrae tres & triginta modij iaciuntur.

tur. Ex qua supputatione colligitur, Columellae temporibus tritici semen spissius, quam hodie, spargi consueuisse.

Rublitella per diminutionem a rublo dicta, dimidia pars est rubli, constans ex scortijs decem uel undecim, iuxta mensurae qualitatem, de qua supra.

Quarta, ut nomen dicat, rubli pars est quarta, constans ex scortijs quinque, aut quinque & semis, iuxta mensurarum qualitatem, de quibus in rubio.

Scortium mensura est rotunda, q̄ quoad fieri potest, cumulatur, & ita cumulata mēsurae rubli rublitellae & quartae, quarum superficies raduntur, respondet, licet non in omnibus re & e. longa enim differentia cumuli est inter miliū, quod labitur, & ordeum, aut filiginē, uel similia, quae non ita de facili labuntur, ita tamen & male seruantur. Diuiditur autem scortium in semiscortia duo, quartucia, i. scortij quartas 4. & semiquartucia 8. quae omnes mensurae, instar scortij, rotundam formam habent, & cumulantur. Et hic earū finis.

L V C A E P A E T I I V R I S C O N S.

LIBER QVINCTVS.

De ponderibus Romanis & Graecis.

TERTIA instituti laboris pars continet pondera, quibus leuitatem grauitatemq. rerum trutina modulatur, & scimus, humani commercij pars optima: nempe pondere non solum numismata ad ceteras res comparandas certa lege taxata sunt, sed etiam pondere rerum pretia metimur, & annonā certa lege, ad publicam utilitatem, non minus quam mensura, tuemur, ideoq. Reip. interest, ut pondera certa & inuiolata custodiantur. Quamobrem Diuus Hadrianus, ut refert Vlpianus, lege annonā, de extraordin. criminibus, edicto cauit, ne quis pondera uiolaret. Vlpiani uerba sunt haec. Onerant annonam etiam

E ij staterae